

Воєнний стан / Антологія

КУПИТИ

Про книгу

50 текстів. Валерій Залужний, Алім Алієв, Софія Андрухович, Юрій Андрухович, Володимир Аренєв, Станіслав Асєєв, Мирослава Барчук, Андрій Бондар, Христина Венгринюк, Юрій Винничук, Тамара Горіха Зерня, Ярослав Грицак, Тамара Гундорова, Лариса Денисенко, Любко Дереш, Сергій Жадан, Оксана Забужко, Пітер Залмаєв, Катерина Калитко, Вахтанг Кебуладзе, Макс Кідрук, Олег Коцарев, Євгенія Кузнєцова, Дмитро Лазуткін, Андрій Любка, Юрій Макаров та ін. про війну і Свободу/

Воєнний стан

Meridian Czernowitz

Воєнний стан

Meridian Czernowitz

ISBN 978-617-8024-39-0

9 786178 024390

MERIDIAN CZERNOWITZ
МІЖНАРОДНА ЛІТЕРАТУРНА
КОРПОРАЦІЯ

Воєнний стан

Meridian Czernowitz

2023

До читачів в Україні і світі

2022-й рік уже став історією. Ця цифра назавжди закарбована в нашій пам'яті. Адже на цей рік ворог запланував знищення української державності. Лише завдяки титанічному подвигу воїнів та колосальному єднанню нації нам вдалося відвернути найгірший сценарій та дати відсіч орді. Так твориться історія. Так постає нація переможців.

Важливо, щоб правдива історія цього року не загубилася. Щоб вона звучала у світі українським голосом, щоб вона збереглася у видатних творах для майбутніх поколінь. Бо правда – це один із найточніших різновидів зброї. Тому хочу подякувати українським письменникам та письменницям за те, що тримають культурний фронт, доказом чого слугує ця антологія.

Окремо хочу відзначити, що в ній є й тексти письменників, які вступили до лав Збройних сил України. Сто років тому їхній попередник, видатний поет і сотник армії УНР Євген Маланюк риторично запитував: «Стилет чи стилос?» Нині ці воїни продовжують його справу, засвідчуючи тяглість поколінь і завершуючи боротьбу, що почалася задовго до

2014 року. Час поставити в цій боротьбі крапку, а письменники мають до цього хист.

Воєнний стан – це не тільки правовий режим існування держави під час війни. Це ще й нагадування про козацький стан – військовий табір, що ставав фактично фортецею в часи воєн і битв. Минулого року вся наша країна перетворилася на такий стан – нездоланну фортецю, над якою майорить синьо-жовтий прапор. Упевнений, що завдяки мужності й професіоналізму українських воїнів, завдяки єднанню українського суспільства і за дружньої підтримки наших партнерів у світі ця фортеця поверне собі всі свої території.

Слава Україні!

*Головнокомандувач Збройних сил України
генерал Валерій Залужний*

A handwritten signature in black ink, reading "Залужний" (Zaluzhnyi), written in a cursive style.

Сенк

Моя війна розпочалася 27 лютого 2014 року із ранкових новин про захоплення невідомими у камуфляжах без шевронів та зі зброєю Ради міністрів Криму і Верховної Ради Криму. Правда, ці події ми не називали тоді словом «війна», бо бойові дії не точились навколо півострова. Але росія заздалегідь ретельно змашувала маховик репресій, аби запустити його відразу ж. Решат Аметов – перша цивільна жертва, він вийшов із мирним протестом проти окупації на центральну площу Акмесджита (Сімферополя), а через кілька тижнів його понівечене тіло зі слідами катувань знайшли в лісі. Тоді для всієї країни ця історія стала дикістю, що не вкладалась у голові, а сьогодні українська земля огортає собою тисячі невинно убієнних росіянами. І такі історії воєнних злочинів комусь можуть видаватися лише приголомшливою статистикою, але для нас кожна з них – кровоточивий рубець на серці, кількість яких лише збільшується, а загоюватись вони будуть десятиліттями.

Всі ці роки росія перетворювала Крим на свою колонію: мілітаризація, заміщення населення, зміна ідентичності

і руйнування культурної спадщини, придушення свободи слова і представницьких інституцій корінного народу. Після повномасштабної агресії півострів перетворився на один з основних плацдармів, з якого запускають ракети на інші терени України, та став рольовою моделлю для окупації нових територій.

Ці дев'ять років окупація відокремлювала півострів від материка – люди чим далі, тим більше починали жити у різних реаліях: діти, які народилися в окупації, вже пішли у школу, телик займався цілодобовим промиванням мізків пропагандою, каральні органи породжували тотальний страх та недовіру, що призводило до капсулювання мешканців, змушуючи їх зосереджуватись лише на побутових питаннях. Для пасіонарної частини кримських татар, у ціннісній прошивці яких питання гідності та свободи мають екзистенційне значення, залишилось або вчергове мігрувати з батьківщини, або діяти і піддаватись постійним репресіям.

Війна повернула Крим у порядок денний України, так само як і у свідомість мешканців Криму – неминуче наближення деокупації. Тектонічні плити, що розходились, розпочали стрімко рух одна до одної. Акти геноциду, вчинені росіянами в Бучі та Маріуполі, проявлялись болючими написами на лавочках у Севастополі, люди похилого віку читали дуа (молитви) за загиблими, родини на півострові знаходили спосіб передавати гроші для волонтерських ініціатив. А ще я добре пам'ятаю серпневу «бавовну» в Новофедорівці, а потім і в інших місцях півострова, коли мої друзі – кримські татари – ходили одне до одного на святкову каву, ділились тими ж мемами, що і їхні співвітчизники

у Києві або Дніпрі, мій непитущий родич на radoщах напив-ся солодкої домашньої вишневої настоянки, а інші на весіллі увімкнули «Червону калину», за яку зрештою поплатилися арештами і штрафами.

У цій ненормальній нормальності та феноменальній ре-зистентності гартується вільна й суб'єктна українська полі-тична нація, яка вже не віктимізує себе, а стає прикладом боротьби і сміливості для світу. Для українців – це війна за своє існування та майбутнє держави, і так само – для крим-ських татар, які по обидва боки штучного кордону на Чон-гарі вигризують свою ідентичність та землю від окупантів. Бо тут третього не дано: або ми перемагаємо ворога, або нас не існує. Тому свою війну ми називаємо просто – Сenk*. Дженк, який розпочався з Криму та який має завершитись на півострові.

За цей період повномасштабної війни вже не раз ловив себе на флешбеках із 2014-го. В часи великої війни я часто спостерігаю, як родинні зв'язки рвуться, багаторічна дружба зникає, а десь, навпаки, люди, які ледь знайомі, стають одне одному найближчими. Бо окупація і війна – це про крихкість людських стосунків. У 2014 році я пройшов через цінніс-не очищення свого оточення, яке в той чи інакший спосіб відповідало на питання «Чий Крим?»: хтось сідав за гарячу лінію нашої кримської ініціативи та приймав сотні дзвін-ків на день, хтось виводив на проукраїнські мітинги людей, а хтось почав виробляти російську пропаганду про Крим або голосно чи тихо вторувати їй, ще дехто – з'являється на

* Сenk/Дженк (кримськотатарською) – війна.

окупаційних пропагандистських майданчиках як керівники тієї чи іншої колабораційної установи. За кожним цим прикладом – теперішні або колишні мої близькі люди.

У 2022 році до цього питання у мене додалось ще одне, яке у вирі подій допомагає вирізняти своїх: «Що ти робиш для нашої перемоги?», і воно деколи дає неочікувані відповіді. На початку березня зі мною трапилась анекдотична ситуація: потрібно було поселити достатньо невеличку кількість людей у Вінниці на добу. Все забито, місць немає. Друзі дали черговий контакт, телефоную туди і кажу, що треба прийняти на ніч 11 осіб. У слухавці пауза, і чую, що людина з кимось радиться. Потім відповідає: «Ну, можемо лише чотирьох осіб взяти: двох покладемо спати у нашу з чоловіком кімнату, ще двох – у кімнату моєї мами...». Тут я зависаю і уточнюю, чи це точно гуртожиток-шелтер у Вінниці? виявилось, що я помилився однією цифрою і потрапив просто до мешканців одного із сіл Центральної України! Ми посміялись, а я подякував за безпелаяційну готовність допомагати за першим телефонним дзвінком.

Взагалі цей період мого життя – про дію, коли на рефлексії не залишається часу і простору. Бувають моменти, коли втрачається сенс, і тоді рятують думки про майбутнє. Проте, що буде після війни, після нашої перемоги, після повернення до Криму, – мене драйвить кількість складної та цікавої роботи після деокупації. Уявляю один із перших своїх днів на півострові: у батьківській хаті стоятиме галас, посеред якого буду розпізнавати голоси рідних людей, у той же час тато готуватиме свій фірмовий шашлик, а мама – мантий торт «Наполеон». У цій метушні мене викрадуть мої друзі

й відвезуть до моря – привітатись з ним і послухати його.
А потім у нашому дворі ми всі зберемось за великим столом,
за яким сидітимуть обов'язково живі-здорові мої люди, які
сьогодні в окопах та полонах, у міграції та в окупації.

До скорої зустрічі у нашому вільному Бахчисараї! Звучить вже не як мантра, а як реальний план.

Хака, або Формування ідентичності

Навколо гримів давньогрецький хор генераторів, і тому я спершу подумала, що неправильно розчула слова Юлії. Але вона закричала знову: «Я ще ніколи не мала таких оргазмів, як під час війни!».

Попередніх дві години ми провели в гігантському ресторані під Хрещатиком – до війни він завжди був набитий відвідувачами. Тепер же, коли я пройшла сплутаними підземними лабіринтами й нарешті дісталася просторої зали, виявилось, що я тут єдина. Де-не-де мерехтіли вогники свічок, які лише загущували темряву і збивали з пантелику, серед мороку рухалися непевні тіні офіціантів. Мене посадили в найсвітлішому місці: поруч із вікном, що виходило на пасаж торговельного центру рівнем нижче. Юлія запізнювалась, тож я роздивлялася вітрини святкових крамничок, коли раптом запала цілковита темрява. «Такого ще не бувало», – стурбовано сказала адміністраторка. Ми з нею мовчки спостерігали, як у бутиках, сяйво яких завжди заспокоювало

вічною обіцянкою розкоші, запалюються бліді світлячки ліхтариків на смартфонах. До них приєднувалися вогники потужніших ліхтарів, і невдовзі у мене виникло відчуття, ніби я вдивляюся в народження галактик у чорноті Всесвіту, в танець самотніх зірок серед темної вічності.

Коли Юлія нарешті прийшла, ми замовили їжу. Я захотіла буррату на подушці з гарбузового мусу, а Юлія – форшмак у вафельних ріжках і біле вино. Ми обмінювались новинами, а тоді я знайшла у своєму смартфоні відео, яке випросила у свого друга.

З Назаром ми кілька років тому шукали могилу українського письменника й археолога Віктора Петрова на Лук'янівському військовому цвинтарі. Усіх найближчих друзів і колег Петрова було розстріляно, арештовано, заслано, загнано, вигнано – репресовано в 1930-х. А Петрову вдалося прожити довге життя – можливо, тому, що він погодився співпрацювати з системою: ось чому письменника, професора й археолога поховали серед генералів із полковниками.

Ми з Назаром спершу помилились і шукали Петрова на цвинтарі навпроти – серед рясної зелені, яка так шаленіє на цвинтарях у перші дні літа, серед кружляння тополиного пуху. Врешті ми натрапили на могилу хлопчика Костя Зерова, сина коханої жінки Петрова: дитина раптово померла від скарлатини якраз тоді, коли його батько, блискучий поет і перекладач Микола Зеров, близький друг Петрова, зазнавав найжахніших гонінь. Ця могила 10-річного Котика є водночас символічним похованням його батька, розстріляного в Сандармоху в 1937 році.

Назар, людина книжок і працівник книгарні, де готував найсмачнішу в Києві каву-фільтр із ферментованих зерен, пішов до військкомату першого дня війни. Тиждень тому я бачилася з ним: він отримав відпустку з фронту після осколкового поранення й операції на обличчі. У Назара ушкоджений слуховий нерв, і до кінця життя він чутиме дзвін у вусі. Така собі довічна й персональна повітряна тривога. На очах у Назара загинуло п'ятеро людей.

Він нічого не хотів розповідати. Але натомість показав відео: кілька місяців тому Назар потрапив на військові навчання до Великої Британії. Серед інструкторів було кілька маорі з Нової Зеландії, і останнього вечора перед прощанням вони виконали для українських військових ритуальний танець хаку.

Це відео я тепер показувала всім і кожному: не могла не показувати. Від нього щоразу шкіра вкривалася сиротами. Красиве й потворне водночас видовище відштовхувало, але від злагоджених агресивних рухів, від тупотіння міцних ніг, від очей, що мало не вивалювалися з пройм, від висолоплених аж до горлянки язиків не вдавалося відірвати погляду. Той, хто заводив пісню і задавав ритм, був оголений до пояса і мав розфарбоване темною фарбою обличчя. В руках він стискав жовто-блакитний прапор.

Наступне, що промовила Юлія після того, як ми з нею вийшли на закрижанілі горбисті вулиці – точніше, не промовила, а прокричала, змагаючись із голосами генераторів, – було її зізнання. Нас засліпив промінь світла з налобного ліхтарика літнього чоловіка, який майже навпомацки просувався назустріч, немов прожектор, яким шукають утеклих в'язнів. І Юлія додала: «Напевно, про це не варто говорити вголос».

Я уважніше придивилася до Юлії: серед чорноти однієї з центральних київських вулиць вона сяjala. У неї світилася шкіра, волого мерехтіли очі, наповнені захватом, вона облизувала губи так, ніби досі не припиняє смакувати той свій форшмак, омийтий прохолодою вина.

Вона розповідала мені історії своїх таємних побачень, подробиці й відтінки відчуттів, але не все вдавалося розчути – чи то через навколишній гуркіт, чи через глуху темряву. Та здається мені, Юлія описувала свої кульмінації під час ракетних обстрілів: коли ракета влучає в ціль і коли її збивають системою ППО, а навколо розлітаються уламки; описувала пережиті під бляшане торохтіння дронів розкоші, ритм і концентричні розгойдування, які задає сирена повітряної тривоги.

Розповідала про особливості побачень у готелях під час екстрених вимкнень електроенергії: про адміністраторок у холодних фое з примарними від холодного точкового світла обличчями; про бічні двері, заховані в невидимих закамарках, що виводять на сходи; про нескінченне піднімання на сімнадцятий поверх, адже ліфти не працюють; про шурхотіння чиїхось скрадливих кроків; про непевні тіні у коридорах, що проминають мовчки; про вогник, який погойдуеться у повітрі і чекає на тебе; про двері номера, вправно підважені представником персоналу за допомогою ломика, бо електронні ключі не допоможуть. Про цілковиту оголеність у сліпій темряві над чорнотою міста, чиї обриси з висоти сімнадцятого поверху можна вгадати, але не розгледіти.

Про зустрічі у винайнятих помешканнях, а особливо – про одну з них, коли в найбільш тремкий момент до кімнати

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ